از : مرتضی مدرسی چهاردهی

جغرافیای بلوچستان

رساله‌ای که از نظر خوانندگان گرامی میگذرد جزوه‌ای است در جغرافیای بلوچستان بخط مؤلف‌که درتاریخ شب ۲۱ جمادی الاولی ۱۳۰٤ هجری در قلعهٔ جدیدالبنای ناصر به فهرج نوشته شده است ولی نام ومشخصات نویسنده آن معلوم نیست که کیست ؟ فقط امضاء آن در آخر رساله است که آن هم خوانا نیست . اما با مطالعه رساله روشن میشود که نویسنده از مأموران دولت بوده که شخصاً تمام نقاط بلوچستان را دیده و موقعیت جغرافیائی منطقه را ازجنبه آب وهوا و عمران و آبادی تحقیق‌کرده است .

ارزش رساله دراین است که مؤلف فاضل آنچه را دیده و از مردم بومی بلوچ هم شنیده پس از تحقیق و بررسی نقل نموده است بنا براین رساله جغرافیای بلوچستان نفیس ترین اطلاعات جغرافیائی منطقه را در نود سال پیش دربردارد. ازآن جمله برای ما تازگی دارد که بلوچستان چه معدن‌ها،اشجار، حبوبات،آب وهوا، جمعیت داشته است، مردم‌آن دیارچگونه زندگانی میکردند؟ خوراك ایشان چه بوده؟ عادات ورسوم مذهبی ایشان چه بوده؟ اطلاعات

جغرافیائی‌که این رساله دربـــردارد شاید در هیچ یك ازکتاب‌های جغرافیائی‌که بزبان فارسی نوشته شده است نباشد. چه مؤلف‌فاضل رساله، مانند سیاح عالمی همه خصوصیات جغـــرافیای اقتصادی، اجتماعی، مذهبی‌منطقه‌را تحقیق و بررسی‌کرده است مؤلف‌دررساله وکیل‌الملك و ناصرالدوله را نامبرده است بامراجعه بکتاب تاریخ رجال ایران تألیف مهدی بامداد. [۱] وکیل الملك حکمران کرمان و بلوچستان‌بود، رساله بخط‌زیباو پخته‌مؤلف‌نوشته‌شده‌ودرمجموعه‌ای است‌ازرساله ترجمه‌تلماك‌رو ترجمهٔ کتاب غرائب عوائد ملك‌ترجمه میرزا حبیب‌اصفهانی متخلص‌بدستان مترجم‌کتاب‌شیرین حاج‌بابا و مؤلف‌نخستین دستورزبان فارسی‌ومعلم‌ادبیات‌فارسی دراسلامبول [۲] که هرسه رساله بخط زیبای شکسته نستعلیق یك دست است و همه بخط نویسنده رساله جغرافیای بلوچستان است‌که ملاحظه خواهید نمود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱ـ ص ۲۹۷ جلد ۳ چاپ تهران ۱۳٤۷

۲ـ این دو کتاب در تهران چاپ شده است.

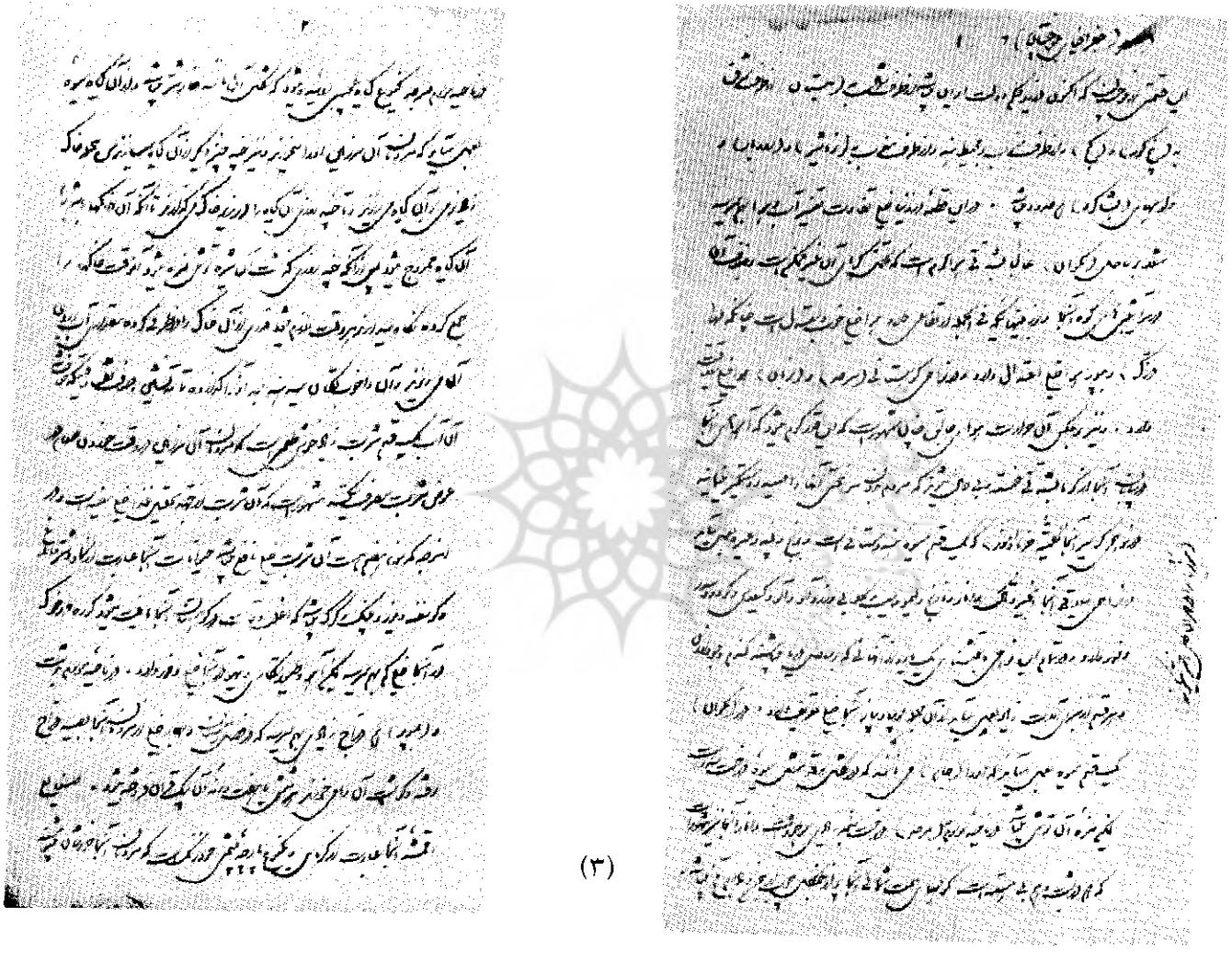

[illegible] آب است. طوایفی که در این ناحیه هستند بیچ [illegible] و [illegible] و [illegible] و

[illegible] ناحیه [illegible] است. ناحیه [illegible] (دهانی) است
[illegible] ناحیه [illegible] قریه [illegible] واقع شده [illegible]
قریه [illegible] ناحیه [illegible] قریه [illegible] ناحیه [illegible]
[

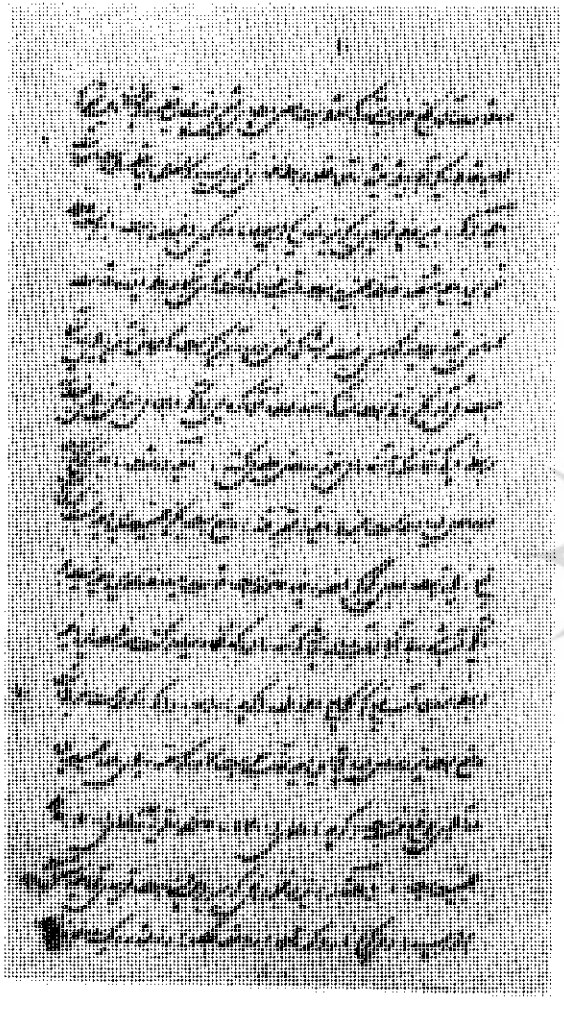

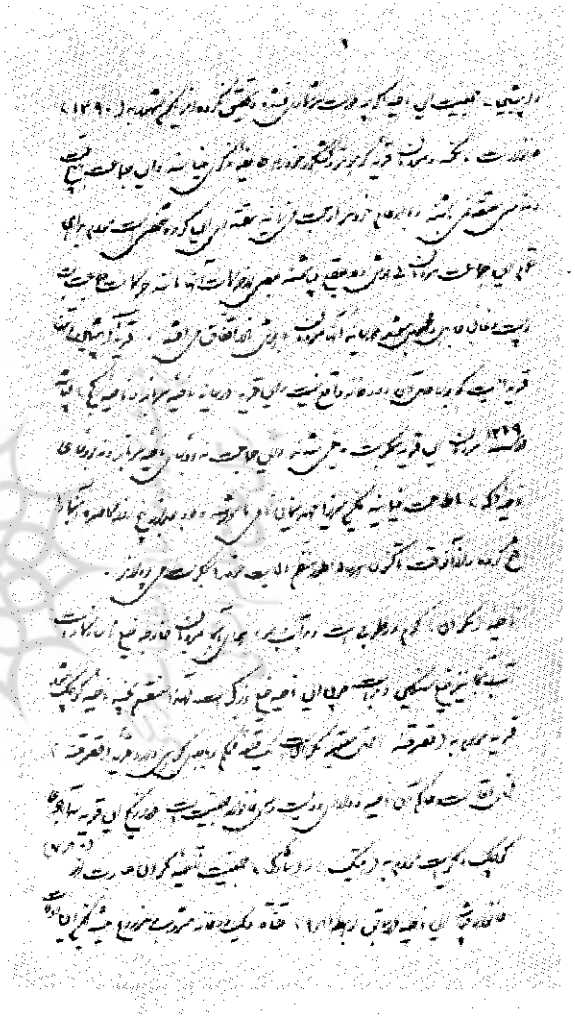

ناحیه‌ای است جمعیت پانصد و پنجاه خانوار پنجاه. دهستان نهر آن است حکومت جهرم است
بلکی اکنون آقای اصغر الدوله فرج الله حکومت قلمرو داده و از تشخیص آن در شرح فرج خواهد رسید
دهستان قلعه قریه مخروبه است که بر تلی یک پنجاه خانه واقع شده و بلاد آن نهر آن بود و هزار آن
امر فرموده و اکنون شهر نیز شده و آن قلعه مقدار قشون و پنجاه هزار و دو پنجاه هزار تومان
و ذخیره و توپ و بیست و پنج سوار دهستان قلعه است و دو خانه است و دو خانه که شده
آسیابی رودخانه بعد از غلبه نکنند که هر گاه تر شود و سه آسیا بگیرد و نگاه نکنند
آب آن رودخانه گشت و در قهوه‌ای سوان، و در کرشه مضایع نکنند. آن مزارعی که در اطراف آن
رودخانه و در حوالی قلعه آن است بعضی آن نگاه و حفظ نگاه‌داری شود آن سه رودخانه که
غالب اوقات آن را محافظت نمود و در سه رودخانه یک، و اکنون خراب شده است
چهار کرده‌ای که سه رودخانه هر وقت بر آن طغیان کرده و در دو رودخانه آن سه را آب بود
و در اوقات بی آب می‌ماند. آن ایام نموده آن سه را هر سه رودخانه آن سه چهار هزار
تا یک تا آخر تبدیل شود (مسعود، در سال ۱۲۶۰). خانه جمعیت است مواضعی که طایفه‌ای
شده (رامجی) و (ایاقی) و (دارونی) و (اسوت) و (زنی‌ایلی) و (ارشاد) و
چهار شده این ناحیه نیز شش قریه فرج و دو دهات بیرون قلعه و پنجاه خانوار جمعیت است

قریه فرج. قلعه جمعیت دارد. آب آن از چشمه است و آب است
آن نهر آن دو قلعه قریه آن با دو دهکده است. و آب است طایفه است
طوایف و طایفه و دهات و دهکده و دهات و چهار جمعیت است
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه
و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه و دو خانه

[illegible] فتح فاضله [illegible] ناحیه [illegible] واقع است (زبان) یک کوه [illegible] دارد که
قله آن فتح شده [illegible] کوه [illegible] است سفت چشمه آب [illegible] دو [illegible] خانوار جمعیت
دارد [illegible] آنچه ذکر شده [illegible] ناحیه کرچک دیگر است یک ناحیه (استر) [illegible]
خانوار [illegible] شاه [illegible] یک ناحیه [illegible] دو [illegible] یک ناحیه [illegible]
[illegible] (اشران) [illegible] یک ناحیه [illegible]
یک ناحیه (ایزه خان) [illegible] خانوار [illegible] یک ناحیه [illegible] خانوار [illegible]
یک ناحیه (کوریع) [illegible] خانوار [illegible] یک ناحیه (سکون) [illegible] خانوار
[illegible] یک [illegible] [illegible] خانوار [illegible]
نیست آنچه مشهور است [illegible] سند [illegible] دارد [illegible] (چه بار) یک از جمله [illegible] است در
تاریخ (۱۲۸۹) [illegible] انگلیسها [illegible] یک [illegible]
عمارت [illegible] دارد که در سنه ۱۲۸۲ [illegible] شده [illegible] آنجا [illegible]
[illegible] است جمعیت این ناحیه [illegible] خانوار [illegible] خانوار [illegible]
آنجا [illegible] خانوار جمعیت [illegible] خانوار [illegible] یک [illegible]
[illegible] شده [illegible] جمعیت آنجا [illegible] است [illegible] ترقی [illegible]